

Emoční inteligence v kontextu pohádek

Jak rozvíjet emoční inteligenci u dětí předškolního věku co nejpřirozenější formou? Úplně snadno a zcela jistě to tak už děláte – prostřednictvím pohádek. Pohádkovou symboliku si totiž děti umějí vyložit v kontextu běžného života.

MGR. HELENA KUMPEROVÁ

Cit můžeme prožívat pouze v kontextu asociace, respektive představy, se kterou se řetězí další a další představy, jež jsou původní myšlenkou vyvolané. Vjem, událost či skutečnost vyvolá v emočním myšlení představu, vzpomínku, která oslovila naše city, jak

tomu je v písních, románech, filmech i poezii, dramatu či opeře. Zkratka v umění **oslovuje naše city**. Ejhle, zde jsou emoce, a nakonec i jádro emoční inteligence. Náboženské rituály, pohádkové příběhy, ale i vyprávění a bajky jsou jazykem emoce, citu, který neoslovuje jen mozek, jeho šedou

kůru, aby si vybavila konkrétní data, spojila představy, dedukovala informace a závěry, ale hovoří právě jazykem srdce, kterému naše emoční centrum rozumí.

Dětská realita je symbolická, plná vlastního uchopení objektivní reality, kterou spojuje se skutečností, **není**

definována objektivní identitou, ale vnímaná dítětem vytváří vlastní emoční obraz a identitu věcí (podle Golemana; 2011), vytváří v emočním světě hologram vznikající z jedné části v obraz celku.

Epstein Seymour (2014) zdůrazňuje, že racionální mysl spojuje příčinu a následek jako dvě strany jedné mince, ale emoční myšlení nerozlišuje, pouze **spojuje věci a situace**, které se sobě nápadně podobají.

Poměrně složitý proces, vedený emočním centrem, amygdalou, je odpovědný za naše emoční reakce, které jsou naučené. Ale kde se bere naučené emoční chování? Jde mu jít naproti a formovat jej?

Na možnosti formování odpovídá **uvědomění si podstaty**, přijetí transcendence a pochopení hlubokého významu mýtů a pohádek pro děti v útlém dětství, které podle toho formují základ emoční inteligence, a to zvědoměním a přijetím mýtu jako prvotní zkušenosti s prožíváním druhých, jež je dítěti předkládána v podobě, již rozumí v jazyce srdce. Bezčasovost tématu nesobecké lásky, sebeobětování, je všudypřítomným motivem ve světových mýtech.

Naopak proti tomu stojí hněv, podle Paula Ekmana (2015), nejnebezpečnější emoce, která je příčinou hlavních problémů ve společnostech, působící jako rozkladný prvek, jenž nás mobilizuje k boji.

Téma nás vede k existencialismu, resp. k vědomí vlastního bytí, nalézání smyslu života jako **nejtěžšího úkolu lidského bytí**, ale i největší potřebě. Smysl života se objevuje později, spolu se zralostí, ale neznamená to, že zrnka smyslu v souladu se současnou úrovní naší mysli a chápání nepotřebujeme nalézt v každém věku.

Nalézání smyslu života

Po celá staletí, stejně jako dnes, je při výchově dětí nejtěžším úkolem pomoci jim nalézt životní smysl. Růst se neobejde bez zkušeností, dítě začíná

rozumět samo sobě, tím je schopno čím dál více porozumět druhým, aby nakonec dokázalo vytvářet i uspokojivé a **smysluplné vztahy**. Hledání hlubšího smyslu je spojeno s překročením úzké hranice sebestředné existence a vírou v to, že přispěje životu něčím významným.

A kde hledat zdroj pro životní smysl, velký úkol či vybudování vnitřních zdrojů, formování pocitů a představ i rozumu?

Dítě je v životě často zmatené – tím více potřebuje porozumění pro složitý svět kolem sebe i sebe samého v něm. Potřebuje zdroje, jež mu pomohou **uspořádat prostor uvnitř sebe sama**. Druh smyslu je opřen o mravní jednání a morální výchovu, která není vystavěna z abstraktních pojmů, jež si dítě neumí představit. Mravné jednání protagonistů, které je pro dítě pochopitelné, se objevuje v hmatatelných příbězích pohádek a mýtů.

Pohádky jako návod

B. Bettelheim (2017) popisuje **význam pohádek**, které pomáhají překonat právě životní krize, psychické problémy růstu, narcistní zklamání, oidipovská dilemata, sourozenecké žárlivosti

” Prostřednictvím pohádek dítě získává symbolickou formou návod, jak řešit složité situace a nebezpečné nástrahy.

i schopnost vzdát se dětských závislostí, prožít pocit nekonečné jedinečnosti, hodnoty a smyslu pro morální závazky. Pohádky nabízejí dětské představivosti jedinečné dimenze, které by dítě nedokázalo samo objevit.

Stavba a tvar pohádek nabízejí obrazy ke **strukturaci snů a udávání životního směru**.

U dítěte i dospělého jsou pohádky stále příběhem, který, jsa zasunut do nevědomí, podvědomě silně ovlivňuje chování. Nevědomí, jak říká C. G. Jung,

kolektivní nevědomí, obsažené v mýtech a pohádkách, je varováním a skrytým poselstvím, jež ovlivňuje nevědomé obsahy, k nimž ztrácíme klíč, a vědomá mysl je ovlivněna mnoha skrytými tématy, se kterými se celoživotně snaží vyrovnat a porozumět jim.

Poselství pohádek je v objasnění smyslu boje s krutými životními nesnáze, které jsou nevyhnutelné a patří k lidské existenci. Soudobé příběhy, jak zmiňuje Bettelheim (2017), se existenciálním problémům i stinným stránkám lidské osobnosti vyhýbají. Přinášejí svět bezpečí a **nevarují dítě před nástrahami**. Ovšem dítě potřebuje dostat symbolickou formou návod, jak tyto složité situace řešit, jak vypadá člověk, který je nebezpečný, jaké může mít vlastnosti, které je třeba včas definovat a vystavět proti nim obranu.

Současné příběhy **nevyprávějí ani o smrti**, ani stárnutí, omezují bytí a zamlčují touhu po věčném životě – proti tomu pohádky staví dítě tvářív v tvář životním krizím člověka.

Pohádky přenášejí dítě prostřednictvím vypravěče do země za devatero horami a devatero řekami, čímž **vytvářejí bezpečný prostor**, který nikterak nesouvisí s jeho bytím, ale přesto nesou hluboké obrazy.

Začínají často smrtí matky či otce, stárnutím krále či královny, kteří se rozhodnou předat místo další generaci, ale před tím stanoví úkol, jenž musí být splněn. Úkol často zahrnuje strádání, obavy, boj či odepření si vlastních požitek a potřeb. Pokud úkol splní, dojdou iniciace, dospějí, ukáží svou chabrost, statečnost či odvahu, pak je pro ně trůn připraven. Jejich druhové často neprojeví potřebné vlastnosti a schopnosti, a proto naplnění nedojdou.

Zřetelné rysy pohádkových postav

Pohádkové postavy jsou vykresleny zřetelně, lidské vlastnosti se projevují ve vizáži postav, obsahují symboliku hluboce skrytou v archetypech (vlk, princezna, víla, čaroděj, netvor, král, drak apod.). Zlo symbolizované čarodějnící, lstivou královnou či obrem má dočasně převahu. Do té doby, než hrdina dozraje k myšlence postavit se mu. **Morální zážitek vítězství dobra**, ztrestání zla,

věku, ač se samo stane pro své děti pohádkovým obrem.

Symbolika pohádek

Kouzlem mýtů, příběhů a pohádek je vnášení řádu do chaosu, vnitřního řádu, **vědomí příčiny a následku**, jež se dítěti v příbězích ukazuje. Zvědomění příčin ohrožení pro nevhodnou důvěru v jablko od čarodějnice ve Sněhurce; nejistota důvěry ve vlka; neuposlechnutí rodiče

ve které se **zrcadlí všechny naše nejistoty** a temná trápení, neklid naší duše. Ale ukazuje též cestu, kterou lze projít ke smíření sama se sebou.

Pohádka je jako ukazatel na cestě životem. Rozcestník na cestě k rozvoji emoční inteligence. **Co je emoční inteligence?** Uvědomění si vlastních těžkých emocí, vnitřních bojů, zloby i nejistoty, která se prostřednictvím příběhů, mýtů či pohádek dostává ven, do vědomí, **identifikuje se s ní**, připustí jejich existenci, což umožní, podobně jako princ Bajaja, se poprat s drakem. Drak symbolizuje vnitřní neklid, nejistotu, kterou prožívá mladý muž. Zabít draka je symbolikou vnitřního zápasu se sebou samým a ustanovení rovnováhy. Poznat draka a zabít jej je objevit vlastního démona. V nás všech je přítomen pocit deroucí se na povrch – nezřízená žádostivost v Otesánkovi, sourozenecká rivalita v Popelce, odmítání stárnutí ve Sněhurce, ve Zlatovlásce zápas stáří a mládí či strach z dospívání v Šípkové Růžence.

Je-li rozvoj emoční inteligence synonymem pro morální rozvoj dítěte, pak pohádka, mýtus či biblický příběh je srozumitelným nástrojem, jenž ukazuje proces boje s démonem a **povznáše-jící pocit z vítězství**, jež je po zásluze odměněno láskou, přízní i bohatstvím. Betsabé, vyvolená krále Davida, ve starozákonním biblickém příběhu, je příslibem nalezení pravé poloviny člověčenství zaslíbené člověku, o kterém se i v dospělém věku stále sní. ■

Autorka je speciální pedagožkou.

” Morální protiklady pohádkových postav umožňují dítěti porozumět rozdílu mezi dobrem a zlem.

se symbolicky projevuje v překonání vlastních obav a překonání sebe sama. Mravnost je provázená strastmi boje, které posilují vnitřní svět dítěte v potřebě zápasu za dobro. Zlo je vždy potrestáno a případné radosti ze lsti si dlouho neužívá. Pohádky a mýty podporují volní procesy dítěte, formují jeho osobnost a identitu ve složitém světě.

Morální protiklady pohádkových postav umožňují dítěti **porozumět rozdílu mezi dobrem a zlem**, vytvářejí základnu pro porozumění rozdílu mezi lidmi a nutnost stavět svůj osobnostní vývoj na polarizaci obsažené v pohádkách.

Pohádky i mýty mají mnohé společné, vždy ukazují **niterný konflikt** hlavního hrdiny, který musí volit mezi dobrem a zlem, odolat blízkému uspokojení potřeby, lesku a nádherne, leč nejisté budoucnosti, ale též lákadlu natolik slibnému, že by jej mohlo připravit i o duši.

Obr v pohádce může pro dítě symbolizovat dospělého, dítě poslouchá drastický příběh o obrovi, který sní každý den jednoho člověka. Dítě může **snít o možnosti přechytračit dospělého** stejně, jako je tomu v pohádkovém příběhu. Bettelheim (2017) se odkazuje na ujištění dítěte v jeho moci, kterou může vyzrát na obra, obelstít jej, tropit si z něj legraci, což jej činí mocným a nezávislým a buduje jeho osobní sílu, kterou bude disponovat i v dospělém

a ztracení v širém lese v Perníkové chaloupce; podlehnoutí dětské žádostivosti v touze po sladkém; příběh o dospívání v Šípkové Růžence, kde symbolické vřetenou ukazuje úděl ženského světa a nevyhnutelnost dospění a odpoutání od rodičů, symbolizovaná stoletým spánkem, kdy se do něho uvrhne s celým světem, aby nemusela opustit rodný dům. Sourozenecká rivalita ukázaná v Popelce, odvržení dívky ke špinavé práci v domácnosti oproti povznesení sester ji nakonec vede k vítězství nad sestrami a obdivu i vážnosti.

Pohádka je kouzelné zrcadlo, které ukazuje některé stránky vnitřního světa. Je ukazatelem na cestě ve vývoji od nezralosti ke zralosti. Pro odvážné hledače je tichou hlubokou studánkou,

Zdroje:

- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložila Lucie LUCKÁ. Praha: Portál, 2017.
- EKMAN, Paul. *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložila Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015.
- EPSTEIN, Seymour. *Cognitive-experiential Theory: an Integrative Theory of Personality*. Oxford University, 2014.
- GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložila Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011.